

7. Закон «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за порушення правил дорожнього руху» від 5 квітня 2001 року №2350-III // Урядовий кур'єр. 2001. 5 травня. 8. Новіков В.В. Адміністративно-правові основи профілактики порушень Правил дорожнього руху. Автореферат дисс. канд. юрид. наук: 12.00.07 // Національна академія внутрішніх справ України. К., 1997. 9. Ступенко В.В. Заходи запобігання та припинення адміністративних правопорушень на транспортні органами Дорожньої автомобільної інспекції. Дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2002. 10. Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ, затверджене постановою Кабінету Міністрів України №341 від 24 квітня 1997 р.// Офіційний вісник України. 1997. №16. 23.05.97 р. 11. Наказ МВС України №45 від 3 лютого 1992 р. «Про заходи по удосконаленню діяльності дорожньо-патрульної служби ДАІ МВС України». 12. Постанова Кабінету Міністрів від 11 квітня 1996 року №421 «Про заходи щодо боротьби з легалізацією в Україні викрадених за кордоном транспортних засобів, додержанням вимог законодавства у сфері їх обігу». 13. Правила дорожнього руху, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1993 року №1094. 14. Безпека руху – спільна турбота// Міліція України. 2004. № 8. 15. Дорожньо-транспортні пригоди в Україні (оперативна інформація за 12 місяців 2001 року). К., 2001. 16. Гражданский кодекс Украины. Научно-практический комментарий. Х., 1999. 17. Цивільне право. Частина друга, підручник/Під ред. О.В.Дзери. К., 1977. 18. Кононенко Л.М. Адміністративно-правовая деятельность государственной автомобильной инспекции в сфере подготовки водительских кадров. Автореферат дисс. канд. юрид. наук: 12.00.02. К., 1987.

Надійшла до редколегії 17.08.04

А.В. Байлов

ЗЛОЧИН ВЧИНЕНО У СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ...

Згідно зі ст. ст. 3, 27 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Однією із головних задач кримінального законодавства України є охорона особи, її життя і здоров'я. Певне місце серед злочинів проти життя та здоров'я особи займають посягання, що вчиняються у стані сильного душевного хвилювання. Чинний Кримінальний кодекс України [далі КК] встановлює відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, що вчинені в стані сильного душевного хвилювання: за вбивство (ст. 116 КК) і за заподіяння тяжкого тілесного ушкодження (ст. 123 КК). Дані склади злочинів визнаються привілейованими і належать до злочинів з пом'якшуючими обставинами. Підставою пом'якшення відповідальності є протиправна поведінка потерпілого, а також знаходження винного під час вчинення даних злочинів у стані сильного душевного хвилювання.

Аналіз судової та досудової практики показав, що при кваліфікації діянь, вчинених у стані сильного душевного хвилювання, виникають певні труднощі. На деякі з них вважаємо за доцільне звернути увагу, а саме на момент реалізації умислу в злочинах, передбачених ст. ст. 116, 123 КК.

У науці кримінального права утверджується, що між неправомірними діями потерпілого і реалізацією умислу винного на вбивство або заподія-

ня тяжкого тілесного ушкодження не існує і не може бути тривалого розриву в часі. Наприклад, М.І. Загородников зазначав, що умисел, що раптово виник при вбивстві, вчиненому в стані сильного душевного хвилювання, виконується негайно. Вбивство, вчинене після насильства і образ, але не відразу, а після закінчення певного часу, є вже вбивством з помсти [1, с.187]. Подібну позицію займає С.В. Бородін, який вважає, що розрив у часі між діями потерпілого і сильним душевним хвилюванням неможливий. Якщо допустити такий розрив, то сильне душевне хвилювання буде позбавлено раптовості виникнення, яка характерна для фізіологічного афекту [2, с.183].

Л.А. Андреева стверджує, що, крім доведеності факту перебування винного в стані афекту, необхідно, щоб сильне душевне хвилювання виникло раптово, тобто відразу ж як відповідна реакція на зазначені у законі протиправні дії потерпілого, розрив у часі повинен бути мінімальним. Питання про раптовість, на думку правника, повинно вирішуватися для конкретної ситуації з урахуванням індивідуальних особливостей людини. У всякому разі в цей період не повинно бути вчинено яких-небудь обміркованих підготовчих дій [3, с.6–7].

А.Н. Красиков зазначає, що у літературі сталою є думка, що вбивство потерпілого не відразу після його соціально негативної дії (бездіяльності), а через якийсь час не може кваліфікуватися за ст. 107 КК РФ (ст. 116 УК України). Як правило, розрив у часі між афектом, що виник, і здійсненням вбивства повинен бути незначним [4, с.115].

В.І. Ткаченко зазначає, що дану позицію не можна визнати правильною: додатково дорікати особі за те, що умисел у неї виник не відразу, як тільки ним опанував афект, або не відразу був реалізований, і робити з цього правові висновки – значить засуджувати зусилля винного, не допускати прориву афекту зовні [5, с.26–27].

Погоджуючись з точкою зору В.І. Ткаченко, О.М. Попов вказує, що між протиправними діями потерпілого і реалізацією умислу на злочин деякий розрив у часі можливий. Не завжди відразу ж, миттєво, доходить до свідомості людини весь зміст протиправного діяння потерпілого, або не завжди він може негайно відповісти насильнику. Є певна різниця між поняттями «раптовість виникнення афекту» і «раптовість відповідних дій». Так званий «краплинний афект» виникає не відразу ж у відповідь на протиправну або аморальну поведінку потерпілого, а поступово «накопичується», щоб потім раптово «пролитися». Однак розриву в часі між виникненням афекту, появою умислу на вбивство (заподіяння шкоди здоров'ю) і реалізацією умислу бути не може [6, с.160].

Останню позицію вважаємо найбільш переконливою. Перш за все, необхідно провести відмежування таких понять, як «раптовість виникнення сильного душевного хвилювання» і «раптовість відповідної реакції на неправомірні дії з боку потерпілого». У злочинах, які вчинені в стані сильного душевного хвилювання, має місце наступна послідовність подій: неправомірні дії з боку потерпілого – виникнення стану сильного душевного хвилювання – виникнення умислу на вбивство (заподіяння шкоди здоров'ю) – реалізація умислу.

Якщо говорити про «раптовість виникнення сильного душевного хвилювання», то умисел на заподіяння шкоди життю та здоров'ю потерпілого повинен бути реалізований, коли стан сильного душевного хвилювання ще не пройшов. Цілком слушно з цього приводу зазначають В.В. Сташис, М.І. Бажанов: «Якщо ж умисел вчинити вбивство, що раптово виник в момент сильного душевного хвилювання, був реалізований не зразу, а через певний проміжок часу, коли стан фізіологічного афекту пройшов, ст. 95 (ст. 116 КК – А.Б.) не може бути застосована. Так, суд не визнав наявності складу злочину, що розглядається, в діях С., засудженого за вбивство Г. в стані сильного душевного хвилювання. Це було мотивоване тим, що С. на неправомірні дії нападника безпосередньо не відповів насильством, а здійснив цілеспрямовані підготовчі дії: забіг додому, розповів дружині, що його побили, зібрав рушницю, зарядив її патронами, вийшов з домівки, пройшов значну відстань, здійснив попереджувальний постріл, а другим пострілом вбив Г. За таких обставин очевидно, що С. вчинив вбивство Г. з мотивів помсти (за напад на нього) в стані простого збудження, а не в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло [7, с.58].

Якщо говорити про «раптовість відповідної реакції на неправомірні дії з боку потерпілого», то між цими діями потерпілого і реалізацією умислу на вбивство або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень може мати місце розрив у часі за умови, що винний знаходиться у стані сильного душевного хвилювання. Подібні ситуації можливі у разі вчинення злочину в умовах психотравмуючої ситуації, коли стан сильного душевного хвилювання виникає у зв'язку з систематичними неправомірними діями потерпілого. Афект може бути більш віддаленим у часі від неправильної поведінки потерпілої особи, а «запуск» афекту може відбутися від незначного приводу [6, с.161].

«При визначенні тривалості розриву в часі між обставинами, що викликали сильне душевне хвилювання, і вбивством необхідно враховувати конкретні обставини справи. Слід враховувати, що вирішальне значення має стан афекту, який може мати місце, незважаючи на деякий розрив у часі між протиправними діями потерпілого і вчиненим вбивством. Так, суд визнав наявність складу вбивства в стані сильного душевного хвилювання в діях Д., який вбив сусіда Ф. Між сусідами склалися неприязні стосунки у зв'язку з тим, що Ф. систематично ображав Д., намагався зґвалтувати його дружину. Безпосередньо перед вбивством Ф., будучи п'яним, став чіплятися до Д., примушував його укрутити електричну лампочку в коридорі комунальної квартири, цинічно мотивуючи свою вимогу тим, що йому, Ф., у темряві незручно здійснювати статевий акт з дружиною Д. Після цього Д. увійшов в свою кімнату, зарядив мисливську рушницю і, повернувшись на кухню, пострілом в груди одночасно з обох стволів вбив Ф. Судово-медична експертиза визнала, що Д. вчинив злочин в стані сильного душевного хвилювання, обумовленого тривалою психотравмуючою ситуацією, що призвела до невротичного зриву і завершилася вбивством Ф. [7, с.58].

Викладене дозволяє зробити висновки, що момент реалізації умислу повинен мати місце тільки після виникнення стану сильного душевного хвилю-

вання, але до його завершення. Розрив у часі між неправомірними діями потерпілого і реалізацією умислу на вбивство або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень може мати місце в тих випадках, коли цей розрив був обумовлений явищем нагородження негативних емоцій з боку винного, який під час вчинення злочину знаходиться в стані сильного душевного хвилювання.

Список літератури: 1. Загородников М.И. Преступления против жизни. М., 1961. 2. Бородин С.В. Преступления против жизни. М., 1999. 3. Андреева Л.А., Рогачевский Л.А. Расследование убийств и тяжких телесных повреждений, совершенных в состоянии сильного душевного волнения (вопросы квалификации и доказывания). Л., 1988. 4. Красиков А.Н. Ответственность за убийство по российскому уголовному праву. Саратов, 1999. 5. Ткаченко В.И. Ответственные в состоянии аффекта. М., 1979. 6. Попов А.Н. Преступления против личности при смягчающих обстоятельствах. СПб., 2001. Сташис В.В., Бажанов М.І. Особа – під охороною кримінального закону. Х., 1996.

Надійшла до редакції 29.09.04

А.І. Золотарьов

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Й ВІД ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В останні роки наша держава й суспільство відчувають на собі грікні наслідки суттєвого зростання кількості й небезпечної зміни якості злочинних посягань на сферу економіки. Тому сьогодні як ніколи набули актуальності комплексні дослідження правових механізмів протидії злочинам у сфері господарської діяльності й організації боротьби з ними. Уявляється, що при цьому слід концентрувати увагу не лише на заборонних, репресивних, але й на інших методах кримінально-правового впливу на осіб, що вчиняють такі злочини. Позитивну роль у названих дослідженнях має відіграти порівняльно-правовий (компаративістський) метод наукового пізнання. Його використання дозволяє отримати цінну інформацію про юридико-технічні рішення законодавців різних країн, в тому числі й про такі, що стосуються правових наслідків злочинів у сфері господарювання.

Ознайомлення з позитивним правом зарубіжних держав і порівняння його з вітчизняним правом дозволяє краще пізнати вітчизняні правові інститути, їх природу, проблеми функціонування, сильні й вразливі сторони. Тому матеріали іноземного законодавства стають в нагоді для поглиблення теоретичних пошуків у вітчизняній правовій науці. Деякі соціально-правові та техніко-юридичні рішення іноземного законодавця можуть бути використані при вдосконаленні національного права або, принаймні, розглядатися з цією метою, адже іноді правознавцям важливо знати, що певний досвід у вирішенні тих чи інших питань існує, що той чи інший засіб реально працює, застосовується [1, с. 4].

Обираючи компаративістський метод при проведенні дослідження такого специфічного предмета як звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання за злочини в сфері господарської діяльності, ми